

Groente telen op hoog niveau

Lunchen tussen de sla, worteltjes en aardbeien, midden in de stad, bovenop het gebouw waar je werkt. Sinds deze zomer kan dat zowel in Amsterdam als in Rotterdam. In beide steden is op het dak van een bedrijfsgebouw een moestuin aangelegd. Met recht spreken we hier van stadslandbouw op hoog niveau.

De gebouwen Schieblock in Rotterdam en Zuidpark in Amsterdam zijn omgevormd tot bedrijfsverzamelgebouwen, vanuit de ideologie dat het samenbrengen van verschillende bedrijven een meerwaarde betekent voor de creativiteit. De dakmoestuinen spelen daar een rol in: zij dienen het contact tussen de huurders te vergroten. Opvallend is het enthousiasme waarmee er aan beide projecten gewerkt wordt. Dirko van den Tol van Binder Daktuinen B.V. en Aart Veerman van Van der Tol, die de daktuinen realiseerden, spreken vol lof over de goede samenwerking met en tussen alle betrokken partijen.

DakAkker Rotterdam

De dakAkker, zoals de moestuin in Rotterdam genoemd wordt, maakt deel uit van het project "I make Rotterdam". Dit project, door Kristian Koreman en Elma van Boxel van bureau ZUS ingezonden voor de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam (IABR), heeft de gemeente Rotterdam met een geldbedrag beloond als het beste stadsinitiatief. Hierdoor en door de inzet en donaties van veel andere partijen kon het dak gerealiseerd worden. 'Geld verdienen was niet ons doel', zegt Dirko van den Tol. Binder Daktuinen heeft het dak tegen kostprijs aangelegd, legt hij uit. Het is een pilotproject waarmee ervaring kan worden opgedaan, dat publiciteit oplevert en dat getoond kan worden aan toekomstige klanten. Wat groeit op welke plaats het beste, hoe zit het met het water, de bemesting, het substraat en de gevoeligheid voor wind en zon? Allemaal vragen waar het bedrijf antwoord op hoopt te krijgen.

Binder Daktuinen had maar weinig tijd om de dakAkker te maken. De moestuin moest 20 april klaar zijn voor de IABR, waardoor er slechts vijf weken overbleven voor de realisatie. Dat is uiteindelijk, door optimaal met de dakdekker samen te werken, gelukt. Opvallend zijn de grote, diepe plantenbakken van gecoate, aan elkaar gekoppelde EPS-blokken. Deze blokken zijn erg licht maar wel stevig en vormen langs de hele dakrand een strakke witte lijn. Daarachter komt de opwindende skyline van Rotterdam prachtig naar voren.

Foto's links en rechts: de dakAkker in Rotterdam. Een pilotproject om ervaring op te doen met deze nieuwe vorm van tuinieren.

Dakmoestuin Amsterdam

De totstandkoming van de dakmoestuin in Amsterdam verliep anders. Daar was de eigenaar van het gebouw de initiator. Hij nam contact op met Biet en Boon, een bureau dat zich bezighoudt met stadslandbouw. Vervolgens heeft Biet en Boon Van der Tol erbij betrokken vanwege hun ervaring en het feit dat ze een garantie van tien jaar bieden op gebreken aan de constructie. Aart Veerman van Van der Tol ziet de dakmoestuin niet als een technisch hoogstandje, het bedrijf heeft wel met technisch lastigere zaken te maken gehad. Wel uniek is het lekdetectiesysteem dat onder de moestuin is aangelegd, waardoor lekkage zeer vroeg wordt gesignaleerd. Dit systeem is vergelijkbaar met het systeem dat onder afvalbergen ligt. De verdieping onder het dak bevat computerapparatuur en lekkage zou daarom rampzalig zijn.

Ook hier was net als in Rotterdam sprake van een enorme werkdruk, in zes weken is de moestuin gerealiseerd. Het dak moest bezocht kunnen worden tijdens de Provada (beurs van de vastgoedbranche) van 5-7 juni. Die datum is uiteindelijk gehaald dankzij de inzet van extra werkrachten en de goede samenwerking met de dakdekker. Op het dak staan bakken van Europees hout, gemaakt door medewerkers van de sociale werkvoorziening. Omdat de bakken verrijdbaar zijn, is de moestuin heel flexibel in te richten.

Ontwerpen, zaaien en oogsten

Het ontwerpen van een tuin op een bestaand gebouw noemen Dirko en Aart puzzelen met gewicht. De indeling wordt bepaald door de last die het dak op verschillende plekken kan hebben. Beide daktuinen hebben hun daktuinlieden. In Rotterdam heeft dakboerin Annelies Kuiper het teeltplan gemaakt. Inmiddels houden werknemers van het Rotterdams Milieucentrum, dat in het Schieblock zijn kantoor heeft, de gewassen bij. In Amsterdam is Biet en Boon verantwoordelijk voor het teeltplan en voor het onderhoud is een tuinman aangetrokken. Vanzelfsprekend wordt er in beide tuinen biologisch geteeld en is het gebruik van bestrijdingsmiddelen niet toegestaan. De groenten worden gebruikt door de cate-

raars in de gebouwen en door plaatselijke restaurants. De bedoeling is dat de gebruikers in Amsterdam hun eigen geadopteerde stukje moestuin gaan bewerken, terwijl in Rotterdam sprake is van een nog te realiseren dakgroentewinkel in het gebouw.

Aanleg van daktuinen

Nederland loopt niet voorop in groene daken. Vergeleken met Duitsland, waar de ontwikkeling van groene daken al sinds de jaren '70 aan de gang is, is er nog een inhaalslag te maken. Volgens Aart zijn ook de opleidingen zich pas laat gaan interesseren voor groene daken en daktuinen. Zowel in Wageningen als op Van Hall Larenstein was er lange tijd weinig aandacht voor. Ook de bouwwereld had weinig kennis. Terwijl de technische mogelijkheden al lang beschikbaar waren, meende een architect nog dat de daktuinen die hij had getekend, niet gerealiseerd zouden kunnen worden. Aart reageert: 'Toen we dat hoorden, wisten we dat er iets fout zat in onze manier van communiceren.' Van der Tol heeft daarop veel energie gestoken in het kenbaar maken van de mogelijkheden.

Toch verloopt de aanleg niet altijd probleemloos. Niet alleen op bestaande gebouwen met dakconstructies die niet gemaakt zijn met het oog op dakmoestuinen, ook bij nieuwe gebouwen. Volgens Dirko wordt een daktuin soms ondeskundig ingecalculiseerd en heerst er vaak het idee van 'we zien later wel wat we ervan maken, eerst maar het

gebouw bouwen'. Het bestek is dan al gemaakt voordat er over de daktuin nagedacht is en het kost moeite de bouwer ervan te overtuigen dat afwijken van dit bestek soms de beste oplossing is.

Green Building Award

Inmiddels is de belangstelling voor groene daken flink gegroeid. Verschillende gemeenten hebben een stimuleringsbeleid en zijn zich meer bewust van de mogelijkheden en de voordelen. Het is nauwelijks toeval te noemen dat dit jaar voor het eerst de Green Building Award is uitgereikt, een prijs geïnitieerd door het vakblad Dak & Gevel Groen voor de meest bijzondere en innovatieve daktuin of groene gevel. Uit vijftien door publiek genomineerde gebouwen heeft een jury drie winnaars gekozen. De dakmoestuin in Amsterdam was één van de vijf genomineerde gebouwen in de categorie groter dan 1000 m². Winnaar in deze categorie was het hoofdkantoor van de BP raffinaderij in Rotterdam, een project uitgevoerd door Binder Daktuinen B.V. De dakAkker heeft van de jury een "green card" gekregen, een speciale vermelding voor een project dat niet bij de vijftien genomineerden is geëindigd.

Het dak op!

Door alle publiciteit is er grote belangstelling voor een bezoekje aan beide dakmoestuinen. In Amsterdam wilde de plaatselijke bevolking met picknickmanden enthousiast het dak op voor een picknick op grotere

De dakmoestuin in Amsterdam. Uniek is het lekdetectiesysteem dat onder de moestuin is aangelegd, waardoor lekkage zeer vroeg wordt gesignaleerd.

hoogte. Daar is een stokje voor gestoken om de gebruikers van het gebouw niet te veel te storen in hun werkzaamheden. Maar er is een mooi compromis gevonden. Nu is er elke laatste vrijdagmiddag van de maand een "open daktuin". Ook in Rotterdam kan men niet zomaar het dak op. Toch is daar het dak, meer dan in Amsterdam, een plaats van ontmoeting tussen gebruikers van het gebouw en inwoners van Rotterdam. Elke vrijdagmid-

dag zijn vrijwilligers uit de buurt op de dakAkker aan het werk. Leerlingen van de Hogeschool van Rotterdam monitoren en leren zo hoe de stadslandbouw onder deze omstandigheden functioneert. Verder ontwikkelt het Milieucentrum Rotterdam een educatieprogramma over voedsel en stadslandbouw, waardoor ook andere scholen naar verwachting veelvuldig het dak zullen bezoeken.

Beide dakmoestuinen hebben een dak-

priël met schitterend uitzicht, waar bijeenkomsten plaats kunnen vinden. De eigenaar van het gebouw in Amsterdam heeft al toegezegd te willen delen in de kosten van de eerste bruiloft tussen moestuinleden. Bovenop het dak, midden tussen het eetbare groen, een mooiere locatie voor een dergelijke bruiloft is nauwelijks denkbaar.

Marleen Malais en
Marianne van Lidth de Jeude

Aart Veerman (links) studeert in 1987 af in de richting techniek aan de Rijks Hogere School voor Tuin- en Landschapsinrichting in Boskoop. Na vervulling van zijn dienstplicht start hij in 1989 als projectleider bij Van der Tol. Inmiddels is Aart al 14 jaar commercieel directeur van het bedrijf. Ook is hij initiator en voorzitter geweest van de DGS (dak- en gevelspecialisten), nu VHG Vakgroep Dak- en Gevelbegroeiing.

Dirko van den Tol stroomt via de LTS (motorvoertuigen techniek) door naar het mbo waar hij in 2000 afstudeert als kaderfunctionaris groenbeheer. Vanaf 1998 tot en met 2000 is hij, naast zijn studie, werkzaam als hovenier. In 2000 start hij met de opleiding Tuin- en Landschapsinrichting aan de Internationale Hogeschool Larenstein, waar hij in 2004 afstudeert in de richting techniek. Na als beleidsmedewerker gewerkt te hebben bij de gemeente Delft en bij Braber Groenvoorziening start hij in 2006 bij Binder Daktuinen B.V. Daar werkt hij sinds die tijd als adviseur, calculator, werkvoorbereider en KAM-coördinator.

